

*KUMROVEČKI ZAPISI, 1/1984. godina, Politička škola SKJ
»Josip Broz Tito« Kumrovec*

Potreba da se oglasi djelovanje Političke škole SKJ »Josip Broz Tito« u Kumrovcu u časopisu koji nagovješćuje kontinuirano izlaženje nipošto nije tek prezentacijske naravi već nalog imanentan idejno-teorijskom obrazovanju i idejno-političkoj ulozi škole. Ulaskom u svijet javnosti omogućeno je: prvo, društvena valorizacija sistema marksističkog obrazovanja i idejno-političkog osposobljavanja, što je prioritetna zadaća Političke škole SKJ; drugo, teorijsko problematiziranje temeljnih marksističkih kategorija koje tvore konstitucijsku nit takva obrazovanja i obrazovanja samog. Čini se da je već prvi broj Kumrovečkih zapisa (glavni urednik: Ivica Račan) jasno definiranim i ambiciozno postavljenim programom danim u uvodnoj riječi i tematskim sadržajem opravdao potrebu svoga izlaženja. No, postavljeni zadaci Kumrovečke zapise tek obvezuju.

Dva najznačajnija postavljena zadatka: »[...] kritički analizirati i razvijati idejno-teorijsku izgradnju SKJ, s obzirom na razvoj i rezultate marksističke misli u nas i u svijetu te na problematiziranje teorije i prakse socijalističkog samoupravljanja u Jugoslaviji« (3) i »[...] pružati članovima Saveza komunista kvalitetnu kritičku informaciju o radu Škole [...]« (3) u bitnoj su komplementarnoj vezi te utemeljuju jedinstvenu koncepciju časopisa. Inzistiranje na njihovoj neumitnoj povezanosti, što se u prvi mah možda doimlje nevažnim, vezano je uz historijsku specifičnost i svojevrsnu »prednost« Kumrovečkih zapisa. Naime, časopis ima šansu da historijski ozbiljeno i ozbiljujuće iskustvo rada Političke škole na idejno-teorijskoj izgradnji njezinih polaznika izrazi kao autentičnu mjeru njezina dosega i da, istodobno, vlastitim angažmanom omogući njezino promicanje. Drugim riječima, da na posve potkrijepljenim iskustvenim pokazateljima, dovodeći marksističko obrazovanje do njegove biti, otvori prostore promišljanju i propitivanju kompleksne sintagme »idejno-teorijska izgradnja SKJ«. U tome je, po mome sudu, bit otvorene koncepcije Kumrovečkih zapisa i veliki teorijski izazov.

U skladu s osnovnom intencijom časopisa određene su kao stalne rubrike: Titova riječ; Revolucionarna praksa i marksističko obrazovanje; Tema broja; Tribina; Komentari, prikazi, informacije. U znak prvog broja prezentirana su predavanja dvojice istaknutih revolucionara održana u Političkoj školi SKJ u Kumrovcu: Josipa Broza Tita koji je u referatu »Borba i razvoj KPJ između dva rata« dao historijski pregled prijelomnih zbivanja u smjeru njezina »izrastanja« u povijesni subjekt revolucije i Edvarda Kardelja koji je predavanjem »Revolucionarna praksa i marksističko obrazovanje«, kao osobenim teorijskim predloškom, podario smisao konkretnom načinu marksističkog obrazovanja.

Uz zanimljivost i novost komentara istraživanja rubrike Komentari, koja donosi rezultate istraživanja naučnoistraživačkog projekta »Determinante društveno-političkog angažovanja članova Saveza komunista« obavljenog u Beogradu, te istraživanja: »Motivacija proizvođača za rad i samoupravljanje« i »Suprotstavljeni interesi i djelovanje SKJ u razvijanju zajedništva interesa«, iz prvog broja valja izdvojiti Okrugli stol »Što je marksizam danas? Jedan ili više marksizama?« i autorizirano predavanje Vanje Sutlića »Marksizam, socijalistička revolucija, politika«.

Rasprava o marksizmu koji je doveden do povijesne samoupitnosti, iako namjerno situiran unutar pitanja pluraliteta orijentacija u suvremenom marksizmu, otvorila je gotovo sva bitna pitanja vezana uz epohalnu poziciju marksizma. Unatoč ponekom redukcionističkom pristupu i prisustvu općih, poznatih i prepoznatljivih mjesta u izlaganjima sudionika,¹ moguće je nazreti autentične napore u promišljanju sudbine marksizma. Umjesto davanja gotovih definicija i spekulativnih interpretacija koje bi marksizam uspostavile kao »sistem«, diskutanti su bili skloniji isticanju otvorenosti marksizma koji u obzoru proturječne suvremenosti zadobija nove sadržajnosti. Otuda je jasno zašto W. F. Haug, u inače inspirativnom uvodnom izlaganju, pitanje: što je marksizam, obrće u pitanje: zašto marksizam, čemu je on potreban? Odgovor je u konkretnoj zbilji koja svojom unutrašnjom konfliktnošću, rascjepima i procesima, klasnim pokretima i političkom strukturanošću i dr., čini područje koje Haug naziva »područjem dijalektike marksizma« (82). »Mi danas pokušavamo preoblikovati marksizam, pobjeći od metafizičkog pristupa, osposobiti se za bavljenje novim problemima (ekološki problemi, problemi mira, novi pokreti [...]) i možda vrlo često riskiramo da napustimo područje marksizma. Ali, što bi bila alternativa, da ništa ne riskiramo, da ništa ne promišljamo, To bi zapravo bilo mnogo riskantnije!« (98), tako Haug objašnjava svoju radikalnu poziciju. Na tragu promišljanja o istomu: »čemu marksizam«, nešto diferenciraniji pristup iskazao je G. Therborn, koji u nadirućem rascjepu između teorije društva i kretanja društva, uočava tri aspekta njegove »upotrebljivosti«: na planu intelektualnog izražavanja, na području političkog organiziranja gdje se javlja kao sredstvo političke organizacije ili njezina vodstva u klasnoj borbi i na području uspostavljanja vlasti gdje marksizam jest modus njene legitimnosti i to uglavnom u socijalističkim zemljama (89).

U kontekstu razgovora, koji je bio umnogome višesmjernan, iskazane su još nenadiđene teorijske dileme o definiranju marksizma (marksizam — znanost ili ideologija), o odnosu marksizma i suvremenih revolucionarnih previranja, o načinu kritičke analize fenomena kapitalizma i socijalizma. Posebnu vrijednost imala su ona stajališta koja su prilično sramežljivo naznačila imperativnost istraživanja autentičnog mjesta radničke klase danas i svijeta rada u kojem se zbivaju promjene između razvoja proizvodnih snaga i odnosa proizvodnje (S. Depaquit, P. Anderson, W. F. Haug); stoga se u samom središtu marksističkog pristupa našla »[...] kategorija samosocijalizacije proizvođača, radnih ljudi u društvu« (99).

Iako su rasprave aktualizirale potrebu teorijske artikulacije za marksizam relevantnih pitanja, dominantan je bio naboj da se djelotvornost i povijesna pozicija marksizma izvede i objasni ponajprije sa stajališta suvremene situacije. Dakle, bez obzira je li marksizam teorijski konotiran kao znanstveni projekt ili ideologija, kao znanost o strategiji mijenjanja društva ili pogled na svijet, urgentan je zahtjev za odjelovljenjem povijesne uloge marksizma. Stoga i polazišna dilema: jedan ili više marksizama, prelazi prag metafizičkog jer ima smisla jedino kao pitanje zbiljske sudbine epohalnog mišljenja. No rasprava je pokazala, unatoč implicitnom suglasju o intenciji marksizma te izvjesne irelevantnosti naslovljene

¹ Sudionici Okruglog stola na temu »Što je marksizam danas? Jedan ili više marksizama?«, bili su: Perry Anderson, Ivan F. Anoškin, Istvan Balogh, Branko Caratan, Serge Depaquit, Božidar Debenjak, Wolfgang F. Haug, Vjekoslav Mikecin, Miloš Nikolić, Issa Shivji, Ivica Račan i Goran Therborn. Okrugli stol održan je u školi u Kumrovcu od 31. listopada do 2. studenog 1983.

dileme, da je mnogim sudionicima do razrješavanja te dileme zapravo stalo. Tako je sučeljavanje mišljenja objelodanilo različite varijacije na temu pluraliteta marksizma bez jasnog utvrđivanja kriterija pristupa o tomu postoji li jedan ili više marksizama, kako je u toku rasprave ispravno primijetio I. L. Anoškin (83). Konstatirajući u uvodnom izlaganju »pluralizam marksizama« (68), M. Nikolić je pokušao uspostaviti (i na tom pokušaju ostao) teorijsko-metodološki kriterije za njegovu osnovanost; I. Shivji je istako da nipošto nije riječ o više marksizama već o stanju ideologijske borbe »u kojem razne ideologije mogu uzeti oblik marksizma« (73); I. Balogh je pledirao za nužnost sistematske razlike između jedinstva i uniformnosti marksizma (75); V. Mikecin se dvoumio između pluralizma marksizma i pluralizma koncepcija ili tendencija unutar marksizma (78); B. Caratan zaključuje da je u sklopu svjetskoga revolucionarnog procesa riječ »o različitim varijacijama i revolucije i socijalizama i marksizama« (88).

Konceptom »otvoreni marksizam« (koji se spominje u raspravama nekolicine sudionika a posebno ga je na skupu apostrofirao W. F. Haug), najprimjerenije je označena pozicija suvremenog marksizma; supsumiran je i nadiden istodobno upit o pluralitetu unutar marksizma. Time je ukazano na svu složenost zbivanja i opasnost da se ona podvedu pod dogmatske shematske orijentacije.

Za razumijevanje jedne izuzetne pozicije marksizma koja je u procesualnosti od dogmatsko-doktrinarnog do latentno-otvorenog, uputan je tekst V. Sutlića: »Marksizam, socijalistička revolucija, politika«, koji bi metodički i problemski ulazio i u koncepciju naslovljenog Okruglog stola. Autorova je namjera bila da istakne intenciju Marxa naspram marksizmu. Drugim riječima da rasvijetli ono čemu marksizam tendira naspram onome što marksizam — predstavljen, uspostavljen, doktrinaran, jest. Pri tom, autoru su u promišljanju dva pitanja: što marksizam u izvornom smislu znači i čemu marksizam smjera. Apstrahirajući sva već znana i dana tumačenja marksizma, na prvo pitanje Sutlić odgovara: »[...] marksizam i jest i nije ideologija« (148), izričući time problematičnost njegova definiranja i »osjetljivost« svake definicije posebice s obzirom na moguće konsekvence, i afirmacije i negiranja ideološkičnosti u marksizmu. U daljnjem izvođenju autor jasno pokazuje historijsku metamorfozu onoga ideologijskog u marksizmu u kojoj je marksizam kao nazor na svijet reduciran na političku dogmu-doktrinu u polit-agitacijske svrhe određene političke organizacije.

Uzimajući za primjer ideologijski aspekt marksizma kao paradigmatički za sudbinu marksizma uopće, autor pokazuje kako se u posve određenim i oportunističkim situacijama marksizam svodi na razne funkcionalističke i redukcioniističke verzije (»marksističke političke ekonomije«, »marksističke estetike« i sl.), pri čemu se gubi iz vida cjelina orijentacije Marxova opusa. Stoga pledira za reafirmaciju izvorišne tendencije Marxa i marksizma koja se »sabire oko problematike socijalne revolucije« (152) tako što mijenjajući svijet iz temelja, ozbiljuje ljudskost svijeta i mogućnost bivanja. To je ujedno praksa revolucionarnog dokidanja i revolucionarnog ozbiljenja filozofije.

Marksizam je, dakle, kao što je iz navedenog vidljivo, središnja problematska okosnica prvog broja Kumrovečkih zapisa. No s obzirom na programski koncept časopisa, znanstvena promišljanja o smislu ciljevima i dosezima marksizma i dalje će sadržajno »uobličavati« fizionomiju časopisa. Iščekivanje je započelo.

Biljana Kašić